

Tadeusz Taras

Postępowanie przygotowawcze w jugosłowiańskim procesie karnym

---

Palestra 18/1(193), 119-134

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRAWO ZA GRANICĄ

TADEUSZ TARAS

Postępowanie przygotowawcze w jugosłowiańskim procesie karnym*

I. UWAGI WSTĘPNE

Procedura karna była i jest w każdej epoce najlepszym termometrem mniej lub więcej rozbudowanych praw obywateli, była i jest najlepszym sprawdzianem kultury narodów i ich rządów.

W instytucjach procesu karnego odbijają się poglądy prawne i polityczne narodu, znajdują w nich wyraz postępowe lub reakcyjne myśli ustawodawców, którzy starają się nadać instytucjom treść i formę najbardziej korzystną i najbardziej skuteczną w walce o utrzymanie i ochronę strzeżonego przez nich porządku prawnego. W dziedzinie procesu karnego element polityczny odgrywa zasadniczą rolę. Wszelkie zmiany w życiu politycznym i społecznym narodu odzwierciedlają się w różnych instytucjach i zasadach procesowych.

Jednym z typowych przykładów, że element polityczny odgrywa zasadniczą rolę w dziedzinie procesu karnego i że zmiany w poglądach politycznych i społecznych odzwierciedlają się w różnych instytucjach karnoprawnych, jest ewolucja ustawodawstwa karnoprocessowego Jugosławii, której koroną była reforma procedury karnej przeprowadzona w 1967 roku.

II. EWOLUCJA USTAWODAWSTWA KARNOPROCESOWEGO JUGOSŁAWII I OBECNY MODEL POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

1. Kodeks jugosłowiańskiej procedury karnej z r. 1953 był kilkakrotnie nowelizowany. O ile jednak reformy z lat 1959, 1962 i 1965 nie wprowadziły wielu zmian w istniejącym stanie prawnym, o tyle reforma z 1967 r. była z gruntu najbardziej radykalna i śmiała w porównaniu z reformami, które miały miejsce w innych krajach Europy po drugiej wojnie światowej.

---

* W nadesłanym tekście autorskim Redakcja zmuszona była poczynić pewne skróty ze względu na niemożność opublikowania artykułu *in extenso* (Red.).

Tę reformę jugosłowiańskiej procedury karnej przeprowadziła ustawa z dnia 11 maja 1967 r., zmieniając ją i uzupełniając w tak licznych, istotnych częściach i materiach, że w rezultacie ustawodawca upoważnił komisję ustawodawczą do zredagowania nowego tekstu całego kodeksu procedury karnej z uwzględnieniem zmian reformy z r. 1967 i ogłoszenia go w dzienniku urzędowym. Z tego względu można by właściwie mówić o nowym kodeksie procedury karnej z r. 1967, który wszedł w życie z dniem 1 stycznia 1968 r.

2. Obecny model postępowania przygotowawczego w procesie karnym Jugosławii przedstawia się następująco:

- 1) Uprawnionym do wszczęcia postępowania karnego jest tylko prokurator.
- 2) Jedyną formą postępowania przygotowawczego jest śledztwo prowadzone przez sędziego śledczego na wniosek prokuratora.
- 3) Sędzia śledczy może umorzyć śledztwo z przyczyn prawnych lub faktycznych za zgodą prokuratora.
- 4) Śledztwo jest w zasadzie kontrydiktoryjne.
- 5) Areszt prewencyjny, którego czas trwania jest znacznie ograniczony (maksimum 6 miesięcy), może być zastosowany tylko przez sędziego śledczego, a przedłużany — przez sąd.
- 6) Uprawnienia policji są znacznie ograniczone. Czynności przez nią podejmowane są czynnościami pozaprocesowymi, nie należą one do „procesu karnego” i nie mają — poza nielicznymi wyjątkami — znaczenia dowodowego w procesie.
- 7) Prawa podejrzanego są znacznie rozbudowane. Do najważniejszych z nich należą:
  - a) prawo „do milczenia”, o czym podejrzanym musi być uprzedzony,
  - b) prawo porozumiewania się z obrońcą, który może asystować przy przesłuchaniach podejrzanego,
  - c) prawo zaznajamiania się z treścią akt postępowania przygotowawczego w każdym jego stadium,
  - d) prawo złożenia zażalenia do sądu na zastosowany wobec podejrzanego areszt prewencyjny,
  - e) prawo założenia opozycji przeciwko aktowi oskarżenia.

III. ORGANY ŚCIGANIA

1. Prokurator publiczny (*le procureur public*)

Organizacja prokuratury w Jugosławii nie odbiega w zasadzie od norm organizacyjnych obowiązujących w innych państwach. Hierarchicznie organizacja ta, poczynając od prokuratora najniższego rzędu, przedstawia się następująco:

- 1) Prokurator publiczny przy sądzie komunalnym, właściwy we wszystkich sprawach karnych należących do właściwości sądu komunalnego.

- 2) Prokurator publiczny przy sądzie departamentalnym, właściwy w sprawach o przestępstwa należące do kompetencji sądu departamentalnego.
- 3) Prokurator publiczny republiki, właściwy do działania przed sądem najwyższym danej republiki.
- 4) Prokurator publiczny federalny, który spełnia swe funkcje przed Sądem Najwyższym Jugosławii.

Oskarżycielem publicznym przed wszystkimi sądami jest prokurator. Do zasadniczych praw i obowiązków prokuratora należy ściganie sprawców przestępstw. Jeśli chodzi o ściganie przestępstw publicznoskargowych (ściganych z urzędu), prokurator publiczny jest właściwy do żądania wszczęcia postępowania karnego i popierania aktu oskarżenia — zgodnie z jego wnioskiem — przed właściwym sądem, wnoszenia apelacji od nieprawomocnych decyzji sądowych, wnoszenia nadzwyczajnych środków odwoławczych od prawomocnych decyzji sądowych. Ponadto prokurator spełnia inne jeszcze czynności określone w kodeksie procedury karnej.

2. Sędzia śledczy

Sędzia śledczy jest jedynym organem procesowym uprawnionym do prowadzenia śledztwa na wniosek prokuratora i jedynym organem sądowym wyposażonym w pełną niezawisłość sędziowską, który ma prawo stosować wobec podejrzanego środki zapobiegawcze, w szczególności aresztowanie prewencyjne.

Według jugosłowiańskiego k.p.k. przy sądzie departamentalnym¹ czynnych jest jeden lub więcej sędziów śledczych sądu departamentalnego, którzy prowadzą śledztwo w sprawach należących do właściwości tego sądu, a przy sądzie komunalnym² czynnych jest — też jeden lub więcej — sędziów śledczych sądu komunalnego, uprawnionych do prowadzenia śledztwa w sprawach o przestępstwa należące do kompetencji tego sądu³.

Szczegółowe uprawnienia i obowiązki sędziego śledczego omawiam w rozdziale o śledztwie.

¹ Sąd wyższego rzędu, odpowiednik naszego sądu wojewódzkiego.

² Odpowiednik naszego sądu powiatowego.

³ Na terenie Jugosławii działają w sprawach karnych następujące sądy: sądy komunalne, sądy departamentalne, sąd najwyższy republiki i Sąd Najwyższy Jugosławii. Sąd komunalny rozpoznaje w pierwszej instancji sprawy o przestępstwa zagrożone karą grzywny, karą aresztu lub aresztu ścisłego nie przekraczającego 5 lat (z wyjątkiem wypadków zastrzeżonych dla sądu departamentalnego) oraz prowadzi w tych sprawach śledztwo i wykonuje inne czynności przewidziane w ustawie. Sąd departamentalny rozpoznaje w pierwszej instancji sprawy o przestępstwa zagrożone karą więzienia powyżej 5 lat lub karą śmierci oraz sprawy o przestępstwa z kodeksu karnego szczególnie wymienione w ustawie (art. 19 k.p.k.), prowadzi w tych sprawach śledztwo, rozstrzyga odwołania od decyzji sędziego śledczego oraz sprzeciwu od aktu oskarżenia, rozpatruje jako sąd drugiej instancji apelacje od wyroków sądów komunalnych i orzeka w innych sprawach określonych przez ustawę.

Pomijam tu omawianie właściwości sądów najwyższych republiki i Sądu Najwyższego Jugosławii, jako nie wiążące się z tematem niniejszej rozprawy.

3. Policja (Organ służby wewnętrznej) i jej uprawnienia

Kodeks jugosłowiańskiej procedury karnej posługuje się określeniem „Organ Służby Wewnętrznej” (*Organes de l'Interieur*) na oznaczenie policji. Jest to termin ustawowy. Nauka jugosłowiańska i praktyka posługują się jednak raczej określeniem „policja” i tego terminu będziemy także używać w niniejszej rozprawie.

W wyniku reformy z 1967 r. policja jest całkowicie wyłączona z postępowania przygotowawczego rozumianego jako stadium procesu karnego. Nie może ona w zasadzie dokonywać żadnych formalnych aktów procesowych, a jej czynności nie mają żadnego waloru procesowego. Rola policji ogranicza się wyłącznie do ustalenia, czy przestępstwo zostało dokonane, do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa, do poszukiwania i ujęcia sprawców czynu przestępnego i do zapobieżenia ich ukrywaniu się. Poza nielicznymi wyjątkami przewidzianymi przez kodeks nie jest ona władna dokonywać żadnych czynności śledczych, takich jak np. przesłuchiwanie podejrzanych, świadków, dokonywania ekspertyz itp., a jeśli wolno jej wzywać osoby, które mogłyby służyć jakimś użytecznymi wiadomościami dotyczącymi dokonanego przestępstwa, to nie może ich wzywać w charakterze stron procesowych lub innych uczestników procesu (podejrzanego, świadka, biegłego). Ponieważ organy policji mogą tylko zbierać informacje dotyczące dokonanego przestępstwa, nie mają zaś prawa dokonywania formalnych przesłuchań utrwalonych w formie protokołów, przeto osoby przez policję zapytywane mogą nie odpowiadać na stawiane im pytania, bez podania przy tym powodów odmowy i bez narażania się na jakiegokolwiek konsekwencje.

Jak z tego widać, czynności organów policji nie mają z punktu widzenia postępowania karnego, żadnego znaczenia, mogą zaś one być utrwalane tylko w formie zapisków i notatek urzędowych, które mają potem posłużyć policji do sporządzenia raportu (doniesienia) do prokuratora. Do takiego raportu składanego prokuratorowi policja dołącza listę osób, które po wszczęciu śledztwa mogą być, jej zdaniem, przesłuchane w charakterze podejrzanych, świadków, oraz osób, które odmówiły udzielenia informacji, a które według wszelkiego prawdopodobieństwa posiadają wiadomości o ważnych okolicznościach sprawy. Raport taki będzie dla prokuratora podstawą bądź do sporządzenia wniosków o wszczęcie śledztwa, bądź też do sporządzenia — już na podstawie informacji zawartych w raporcie — aktu oskarżenia. Notatki służbowe sporządzone przez policję, które streszczają rezultaty jej działalności, nie mogą służyć za dowód w późniejszym postępowaniu karnym i nie mogą się znaleźć w aktach sprawy. Cała ta działalność policji ma miejsce przed formalnym wszczęciem postępowania karnego.

Organy policji mają prawo doprowadzać do sędziego śledczego osoby znajdujące się na miejscu czynu przestępnego albo je zatrzymać aż do jego przybycia, jeżeli osoby te mogą dostarczyć ważnych informacji dla postępowania karnego i zachodzi prawdopodobieństwo, że nie będą one mogły być przesłuchane w czasie późniejszym z powodu różnych przeszkód. Zatrzymanie tych osób na miejscu przestępstwa nie może trwać dłużej niż 2 godziny.

Organy policji są uprawnione do fotografowania osób, co do których istnieje przypuszczenie, że mogły dokonać przestępstwa, jak również do pobrania od nich odcisków linii papilarnych, jeżeli ich tożsamość nie może być ustalona w inny sposób. Mogą one za zgodą sędziego śledczego opublikować fotografie tych osób. Jeżeli zachodzi konieczność stwierdzenia, od kogo pochodzą ślady linii papilarnych pozostawionych na pewnych przedmiotach, policja może pobrać odciski palców od osób, które według wszelkiego prawdopodobieństwa mogły dotyczyć tych przedmiotów.

Czynności więc policji dokonywane przed formalnym wszczęciem postępowania karnego nie mają w zasadzie waloru czynności procesowych. Od tej zasady istnieje wyjątek, gdy chodzi o czynności śledcze nie cierpiące zwłoki. W wypadkach więc nagłych, gdy zachodzi potrzeba dokonania czynności bezpośrednio po dokonaniu przestępstwa, organy policji mogą zwrócić się do sędziego śledczego, by natychmiast dokonał tych czynności, i tylko wtedy, gdy sędzia śledczy nie jest w stanie sam tych czynności dokonać we właściwym czasie, organy policji same są upoważnione do wykonania tych czynności. Czynności takie będą miały charakter legalnych czynności procesowych, a protokoły z tych czynności będą stanowiły dowód w dalszym postępowaniu i będą mogły być dołączone do akt sprawy, ale ze wskazaniem okoliczności usprawiedliwiających dokonanie ich przez organy służby wewnętrznej. Do czynności takich należeć będą przede wszystkim prowizoryczne zajęcia przedmiotów, które mogą służyć do stwierdzenia faktu przestępstwa, oraz rewizja domowa i osobista w wypadkach przewidzianych w kodeksie, dokonana ze ścisłym przestrzeganiem warunków tam podanych.

Jeśli chodzi o dokonanie ekspertyzy, która nie będzie mogła być dokonana w późniejszym czasie, organy policji zwracają się w tym względzie do sędziego śledczego, aby czynności tej sam dokonał, ale jeśli zwłoka grozi niebezpieczeństwem, mogą one same, nie czekając na zgodę sędziego śledczego, czynność tę wykonać — z wyjątkiem jedynie autopsji i ekshumacji, których dokonanie zastrzeżone jest wyłącznie dla sędziego śledczego.

Są jednak pewne czynności śledcze, których policja nigdy dokonać nie może. Tak więc organy policji nigdy nie są upoważnione do formalnego przesłuchania osoby podejrzanej o dokonanie przestępstwa. Mogą one stawiać takiej osobie podejrzanej pytania dotyczące przestępstwa, ale ewentualne wyjaśnienia tych osób nie mogą służyć za dowód w postępowaniu karnym. Notatki służbowe policji z takiego przesłuchania osoby podejrzanej nie mogą być dołączone do akt sprawy. Służą one jedynie do opracowania doniesienia dla prokuratora w celu sporządzenia przezeń aktu oskarżenia lub wystąpienia z wnioskiem o wszczęcie śledztwa. To samo dotyczy świadków i biegłych. Organy policji nie są uprawnione do formalnego przesłuchiwanie świadków i biegłych. Osobom takim policja może stawiać pytania i wypytywać je, ale depozycje takich osób, które w przyszłym postępowaniu mogą wystąpić w charakterze świadków lub biegłych, złożone przed policją, nie mogą nigdy stanowić dowodu w procesie, a notatki z takich wypytywań nie mogą się znajdować w aktach sprawy.

Organy służby wewnętrznej mają prawo zatrzymać z własnej inicjatywy każdą osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa i działać z urzędu pod warunkiem, że istnieją przyczyny, które upoważniają do zastosowania aresztu prewencyjnego zgodnie z przepisami kodeksu postępowania karnego. Jednakże organy te obowiązane są — zgodnie z tymi przepisami — doprowadzić natychmiast taką zatrzymaną osobę do najbliższego sędziego śledczego. Gdyby powstały nie dające się usunąć przeszkody w tym natychmiastowym doprowadzeniu do sędziego śledczego w ciągu 24 godzin licząc od zatrzymania, organ służby wewnętrznej obowiązany jest wówczas wskazać w raporcie specjalnym przyczyny przekroczenia tego terminu.

Sędzia śledczy po doprowadzeniu przez policję osoby podejrzananej ma ją poinformować o przysługującym jej prawie wyboru obrońcy, który musi asystować przy jej przesłuchaniu. Jeśli jest to konieczne, sędzia śledczy obowiązany jest pomóc w wyborze obrońcy. Jeżeli osoba aresztowana oświadczy, że nie chce korzystać z pomocy obrońcy, sędzia śledczy ma przystąpić do jej przesłuchania w ciągu 24 godzin. Przesłuchanie podejrzanego przez sędziego śledczego powinno nastąpić w obecności obrońcy i przedstawiciela oskarżyciela; osoby te należy zawiadomić o miejscu i czasie przesłuchania.

Przesłuchanie to, jak wspomniałem, ma nastąpić w ciągu 24 godzin, licząc od chwili poinformowania osoby aresztowanej o jej prawie wyboru obrońcy i o przysługującym temu ostatniemu prawie asystowania przy przesłuchaniu. Jeżeli w ciągu tych 24 godzin osobie aresztowanej nie uda się wyszukać i powołać obrońcy, sędzia śledczy obowiązany jest natychmiast po upływie tego terminu przystąpić do przesłuchania. Po przesłuchaniu sędzia śledczy musi natychmiast, w formie pisemnego postanowienia, albo zastosować wobec osoby zatrzymanej areszt prewencyjny, albo też — jeśli warunki ustawowe zezwalają na zastosowanie aresztu nie zachodzą — pozostawić ją na wolności.

Należy zauważyć, że cała procedura przed sędzią śledczym w sprawie zastosowania lub niezastosowania przez niego aresztu prewencyjnego może mieć miejsce także przed wszczęciem postępowania karnego (śledztwa). W wypadku takim sędzia śledczy, po zastosowaniu wobec osoby zatrzymanej aresztu prewencyjnego, obowiązany jest natychmiast zawiadomić o tym prokuratora. Jeżeli prokurator w terminie 48 godzin od chwili otrzymania o tym wiadomości od sędziego śledczego nie przedstawi mu wniosku o wszczęcie śledztwa przeciwko tej osobie, sędzia śledczy obowiązany jest natychmiast po upływie tego terminu wypuścić osobę aresztowaną na wolność.

Jak widzimy, są to bardzo daleko idące gwarancje praw oskarżonego w postępowaniu przygotowawczym, których pogwałcenie pociąga za sobą odpowiedzialność służbową, dyscyplinarną, a nawet karną osób zatrudnionych w organie procesowym, naruszających tak bardzo szczegółowo ujęte przepisy kodeksu.

IV. ŚLEDZTWO

1. Śledztwo jest obecnie jedyną formą postępowania przygotowawczego. Jest ono wszczynane i prowadzone przez sędziego śledczego sądu departamentalnego w sprawach należących do właściwości tego sądu, a

przez sędziego śledczego sądu komunalnego w sprawach należących do właściwości tego sądu tylko na wniosek prokuratora. Celem śledztwa, które może być wszczęte jedynie przeciwko określonej osobie (procedura jugosłowiańska nie zna „śledztwa w sprawie”), jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie, że dopuściła się ona przestępstwa, jest zebranie informacji i dowodów, które by stanowiły podstawę do sporządzenia aktu oskarżenia lub umorzenia postępowania.

We wniosku o wszczęcie śledztwa należy określić osobę, przeciwko której śledztwo ma być wszczęte, oraz czyn przestępny jej zarzucany, kwalifikację prawną tego czynu i dowody uzasadniające podejrzenie. We wniosku tym można również wnosić o zastosowanie wobec tej osoby aresztu prewencyjnego. Łącznie ze swym wnioskiem prokurator przekazuje sędziemu śledczemu wszystkie posiadane akta sprawy, doniesienie, protokoły przeprowadzonych czynności śledczych i cały zebrany materiał dowodowy.

Dalsza procedura śledztwa kształtuje się w sposób następujący.

Sędzia śledczy po otrzymaniu wniosku prokuratora o wszczęcie śledztwa i po zbadaniu sprawy, jeżeli zgadza się z wnioskiem, wydaje decyzję o wszczęciu śledztwa, która w swej treści powinna zawierać te same dane co wniosek o wszczęcie. Przed powzięciem takiej decyzji sędzia śledczy powinien przesłuchać podejrzanego oraz może także, co jest charakterystyczne dla procesu jugosłowiańskiego, zaprosić prokuratora i osobę, przeciwko której wniosek o wszczęcie śledztwa jest skierowany, do wspólnego stawienia się (przed sędzią śledczym), jeżeli uważa, że ustna dyskusja między nimi będzie się mogła przyczynić do wyjaśnienia ważnych okoliczności i ułatwić sędziemu śledczemu powzięcie decyzji w kwestii ewentualnego wszczęcia śledztwa. Po takiej ustnej wymianie zdań prokurator może bądź podtrzymać wniosek o wszczęcie śledztwa, bądź też oświadczyć, za zgodą podejrzanego, że przystąpi wprost do sporządzenia aktu oskarżenia (bez śledztwa). Ta nowa instytucja procesowa, nie znana innym ustawodawstwom, zawiera wyraźne elementy kontradyktoryjności w postępowaniu przygotowawczym.

Decyzja sędziego śledczego o wszczęciu śledztwa może być zaskarżona przez podejrzanego, który w tym celu składa tzw. skargę. W wypadku takim sędzia śledczy jest obowiązany niezwłocznie przekazać skargę do rozpatrzenia izbie sądu departamentalnego. Skarga nie wstrzymuje wykonania decyzji o wszczęciu śledztwa.

Jeżeli sędzia śledczy nie zgadza się z wnioskiem prokuratora o wszczęcie śledztwa, to izba sądu departamentalnego musi powziąć w tej sprawie decyzję w ciągu 48 godzin.

W tej fazie postępowania może zapaść inna jeszcze decyzja. Mianowicie na wniosek prokuratora sędzia śledczy może powziąć decyzję o niewszczęciu śledztwa, jeżeli zebrane dotychczas dowody i wiadomości wystarczają już do sporządzenia aktu oskarżenia. Decyzja taka może być podjęta po przesłuchaniu osoby, przeciwko której akt oskarżenia ma być sporządzony, pod warunkiem jednak, że osoba ta zgodzi się na niewszczęcie śledztwa. Akt oskarżenia w takiej sytuacji powinien być sporządzony w ciągu 8 dni, termin ten jednak może być, na wniosek prokuratora, przedłużony przez izbę sądu departamentalnego.

Wszystkie czynności śledcze wykonuje w toku śledztwa właściwy rzeczowo i miejscowo sędzia śledczy sądu departamentalnego, może on jednak powierzyć wykonanie niektórych czynności śledczych bądź sędziemu śledczemu innego okręgu sądowego, bądź też sędziemu sądu komunalnego. Niektóre czynności śledcze może sędzia śledczy zlecić nawet policji, mianowicie rewizję osobistą i domową oraz prowizoryczne zajęcie przedmiotów pozostających w związku z przestępstwem (oczywiście przy ścisłym zachowaniu przepisów k.p.k. obowiązujących w tych materiach), a także fotografowanie podejrzanego i pobranie od niego odcisków linii papilarnych.

Śledztwo może się toczyć tylko w granicach zakreślonych w postanowieniu o wszczęciu śledztwa. Jeżeli jednak w toku śledztwa okaże się potrzebne rozszerzenie śledztwa na inne osoby lub objęcie śledztwem innych jeszcze czynów, sędzia śledczy powinien wówczas zawiadomić o tym prokuratora, podejmując ze swej strony tylko czynności nie cierpiące zwłoki.

2. Sposoby zakończenia śledztwa

Śledztwo może być zakończone:

- 1) z a m k n i ę c i e m ś l e d z t w a, jeżeli dostarczyło ono dostatecznych dowodów winy podejrzanego i w sposób wystarczający wyjaśniło całą sprawę. W tym wypadku sędzia śledczy przekazuje akta śledztwa prokuratorowi, który w ciągu 15 dni może albo przystąpić do sporządzenia aktu oskarżenia, albo wystąpić z wnioskiem do sędziego śledczego o uzupełnienie śledztwa, albo wreszcie zadecydować, że odstępuje od ścigania. Jeżeli sędzia śledczy nie zaakceptuje propozycji prokuratora o uzupełnienie śledztwa, izba sądu departamentalnego poweźmie w tej sprawie decyzję;
- 2) Z a w i e s z e n i e m (w s t r z y m a n i e m) ś l e d z t w a, jeżeli się okaże, że podejrzany dotknięty jest czasową chorobą umysłową lub czasową nierównowagą psychiczną, albo jeżeli miejsce pobytu podejrzanego jest nie znane lub ukrywa się on i nie może być ujęty. W tym ostatnim wypadku śledztwo może być zawieszono tylko na wniosek prokuratora. Wszystkie jednak dowody winy i odpowiedzialności podejrzanego powinny być zebrane;
- 3) u m o r z e n i e m ś l e d z t w a decyzją sędziego śledczego, jeżeli prokurator w czasie śledztwa lub po jego zamknięciu oświadczy, że odstępuje od ścigania. O takim umorzeniu sędzia śledczy powinien w ciągu 8 dni zawiadomić podejrzanego.

Umorzenie śledztwa ma miejsce również w następujących wypadkach:

- a) jeżeli czyn zarzucany podejrzanemu nie zawiera znamion przestępstwa,
- b) jeżeli zasły okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną podejrzanego, a nie ma warunków do stosowania środków zabezpieczających,
- c) w razie przedawnienia ścigania, amnestii lub aktu łaski albo zajścia innych okoliczności wyłączających ściganie,

d) w razie braku dowodów popełnienia przestępstwa.

Jeżeli sędzia śledczy uważa, że istnieją wymienione wyżej przyczyny uzasadniające umorzenie postępowania, zawiadamia o tym prokuratora i jeśli prokurator w ciągu 8 dni nie zawiadomi sędziego śledczego o zaniechaniu ścigania, sędzia śledczy zwraca się do izby sądu departamentalnego o powzięcie decyzji w tej sprawie. Od postanowienia o umorzeniu śledztwa przysługuje odwołanie zarówno prokuratorowi jak i pokrzywdzonemu.

3. Kontradyktryjność śledztwa

Jedną z wielkich nowości i zdobyczy wprowadzonych do kodeksu przez reformę z 1967 r. jest przyznanie stronom — w szerokim zakresie — prawa uczestniczenia w czynnościach śledczych. I tak:

1) oskarżyciel, którym jest z reguły prokurator i obrońca, mogą asystować przy przesłuchaniu podejrzanego;

2) oskarżyciel i pokrzywdzony oraz podejrzany i jego obrońca mogą asystować przy oględzinach miejsca czynu i innych ustaleniach faktów, które są przedsiębrane przez sędziego śledczego w czasie śledztwa;

3) oskarżyciel i obrońca mogą asystować przy przeszukaniu mieszkań;

4) oskarżyciel, podejrzany i jego obrońca mogą asystować przy przesłuchaniu świadków w czasie śledztwa, jeżeli sędzia śledczy uważa to za pożądane albo jeżeli jedna ze stron tego żąda;

5) sędzia śledczy jest obowiązany poinformować oskarżyciela, podejrzanego i jego obrońcę oraz pokrzywdzonego o czasie i miejscu mających dokonać się czynności śledczych, z wyjątkiem jedynie wypadków nie cierpiących zwłoki, gdy nie ma możliwości zawiadomienia tych osób. Jeżeli podejrzany nie mający obrońcy znajduje się w areszcie prewencyjnym, sędzia śledczy decyduje, czy obecność jego jest konieczna. Jeżeli osoba zawiadomiona o mającej się dokonać czynności śledczej nie stawia się, sędzia śledczy może dokonać tej czynności mimo jej nieobecności. Osoby asystujące przy czynnościach śledczych mogą stawiać pytania podejrzanemu, świadkom i biegłym bądź bezpośrednio, jeśli sędzia śledczy na to się zgodzi, bądź za jego pośrednictwem, mogą też stawiać wnioski dowodowe i żądać, by w protokole zostały umieszczone ich uwagi co do sposobu wykonywania czynności śledczych.

Wszystkie te przepisy dotyczące możliwości uczestniczenia stron procesowych i innych osób w czynnościach śledczych odnoszą się również do czynności procesowych przedsiębranych przed wszczęciem śledztwa.

Element kontradyktryjności w śledztwie wyraża się również szczególnie w nowej instytucji procesowej, o której była już wyżej mowa, polegającej na ustnej dyskusji prokuratora i podejrzanego w obecności sędziego śledczego przed powzięciem przez niego postanowienia o wszczęciu śledztwa.

Kontradyktryjność śledztwa przekracza nawet granice gabinetu sędziego śledczego. Ma ona bowiem miejsce również na posiedzeniu izby sądu departamentalnego, która podejmuje decyzje w związku z prowadzonym śledztwem i która może, jeśli uważa to za konieczne, zaprosić

strony procesowe do stawienia się przed sądem w celu ustnego przedstawienia przez nie swego punktu widzenia w sprawie, która ma być rozstrzygnięta.

Wskutek wymienionych wyżej postanowień śledztwo stało się jawne i kontradyktoryjne wobec stron procesowych, a sytuacja procesowa podejrzanego uległa znacznemu polepszeniu.

V. ARESZT PREWENCYJNY

1. Ustawowe przyczyny aresztu prewencyjnego

Areszt prewencyjny może być zarządzony tylko przez sędziego śledczego i tylko wtedy, gdy zachodzą warunki przewidziane w kodeksie procedury karnej. Jugosłowiański k.p.k. zna areszt prewencyjny obligatoryjny i fakultatywny.

Areszt obligatoryjny stosuje się wtedy, gdy istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełniono przestępstwo zagrożone karą śmierci. Jeżeli okoliczności wskazują na to, że chodzi o sytuację, dla której ustawa przewiduje możliwość orzeczenia kary łagodniejszej, to do podejrzanego nie musi być zastosowany areszt obligatoryjny (art. 176 k.p.k.).

Areszt prewencyjny fakultatywny może być zastosowany wtedy, gdy istnieje uzasadnione podejrzenie, że podejrzany dopuścił się przestępstwa zagrożonego nie karą śmierci, lecz karą łagodniejszą, jeżeli przy tym:

1) ukrywa się albo nie można ustalić jego tożsamości, albo zaszły inne okoliczności wskazujące na możliwość ucieczki,

2) zachodzi uzasadniona obawa, że może on zatrzeć ślady przestępstwa, albo szczególne okoliczności wskazują na to, że będzie on utrudniał śledztwo wpływając na świadków, współwinnych lub paserów,

3) szczególne okoliczności usprawiedliwiają obawę, że będzie on mógł dokonać ponownie takiego samego przestępstwa lub przestępstwa już usiłowanego.

W tych wszystkich wypadkach areszt prewencyjny może być zastosowany.

Ustawodawca jugosłowiański w swoim dążeniu do maksymalnego zabezpieczenia praw podejrzanego, a w szczególności prawa do wolności, i w dążeniu do uniemożliwienia nadużyć w dziedzinie stosowania tymczasowego aresztu umieścił w k.p.k. cały szereg przepisów bardzo szczegółowych i wskazujących, kiedy areszt prewencyjny fakultatywny, zastosowany z zachowaniem wymienionych wyżej warunków, musi być uchylony.

Tak więc jeżeli areszt zastosowano tylko z powodu niemożności ustalenia tożsamości osoby, należy go uchylić natychmiast po ustaleniu jej identyfikacji. Jeżeli zaś areszt prewencyjny został zastosowany z powodu możliwości utrudnienia postępowania karnego przez wpływanie na świadków lub współwinnych czy zacieranie śladów przestępstwa, to powinien on być uchylony, gdy dowody te zostały przeprowadzone i zabezpieczone.

Zastosowanie aresztu prewencyjnego powinno nastąpić w formie decyzji na piśmie. Decyzja ta ma zawierać nazwisko i imię osoby, w stosunku do której areszt jest zastosowany, określenie przestępstwa jej zarzucanego, podstawę prawną zastosowania aresztu prewencyjnego, pouczenie co do przysługującego tej osobie prawa zaskarżenia decyzji o areszcie prewencyjnym, krótkie uzasadnienie decyzji, wreszcie pieczęć urzędową i podpis sędziego, który zarządził areszt prewencyjny. Decyzję tę należy doręczyć osobie, której dotyczy, w chwili pozbawienia jej wolności albo najpóźniej w ciągu 24 godzin licząc od momentu, w którym osoba ta została pozbawiona wolności. Godzina pozbawienia wolności i godzina doręczenia decyzji w tej kwestii powinna być odnotowana w aktach sprawy.

2. Czas trwania aresztu prewencyjnego

Na podstawie decyzji sędziego śledczego czas trwania aresztu prewencyjnego może wynosić maksymalnie 1 miesiąc licząc od dnia, w którym podejrzany został pozbawiony wolności. Po upływie tego czasu podejrzany może być nadal zatrzymany w areszcie prewencyjnym tylko na podstawie decyzji o przedłużeniu aresztu. Decyzję taką musi wydać izba sądu departamentalnego, i to na okres najwyżej dc 2 miesiące. Jeżeli śledztwo w tym czasie nie może być zakończone wskutek istnienia poważnych przeszkód, izba sądu najwyższego danej republiki władna jest przedłużyć czas trwania aresztu prewencyjnego o dalsze jeszcze 3 miesiące. Decyzję o przedłużeniu aresztu prewencyjnego podejmuje się na uzasadniony wniosek sędziego śledczego lub prokuratora.

3. Środki zaskarżenia decyzji o zastosowaniu aresztu prewencyjnego

Osoba, względem której sędzia śledczy zastosował areszt prewencyjny, może złożyć odwołanie od tej decyzji do izby sądu departamentalnego w ciągu 24 godzin licząc od momentu, w którym decyzja ta została jej doręczona. W wypadku takim odwołanie wraz z postanowieniem o zastosowaniu aresztu prewencyjnego i odpisem protokołu przesłuchania podejrzanego przekazuje się natychmiast izbie sądu departamentalnego. Odwołanie nie wstrzymuje wykonania postanowienia o areszcie prewencyjnym. Decyzja izby sądu departamentalnego o przedłużeniu aresztu prewencyjnego może być z kolei zaskarżona do sądu najwyższego danej republiki. Odwołanie nie wstrzymuje wykonania tej decyzji.

Reforma z r. 1967 ograniczyła znacznie, jak widzimy, czas trwania aresztu prewencyjnego w toku śledztwa, redukując ten czas z 9 miesięcy do 6 miesięcy.

4. Uprawnienia prewencyjnie aresztowanego

Jugosłowiański k.p.k. nakazuje wyraźnie szanować godność osobistą prowizorycznie pozbawionego wolności i zakazuje jego znieważania. Mogą być zastosowane wobec niego jedynie konieczne ograniczenia (rygory), które mają na celu zapobiec jego ucieczce lub zacieraniu śladów i dowodów popełnienia przestępstwa. Aresztowani nie mogą być trzymani w

jednym pomieszczeniu z osobami obywatelkami kary pozbawienia wolności. Mają zagwarantowane prawo do nieprzerwanego 8-godzinnego wypoczynku w ciągu doby, mogą się żywić na własny koszt, zachować swoją odzież prywatną i bieliznę pościelową, kupować książki, dzienniki i przedmioty osobistego użytku. Nie mogą być używani do żadnych prac z wyjątkiem tych, które są konieczne do utrzymania czystości w celi.

Szczegółowe przepisy k.p.k. regulują ponadto sprawę przyjmowania wizyt i prowadzenia korespondencji przez przewencyjnie aresztowanego oraz stosowania wobec niego kar dyscyplinarnych.

VI. STANOWISKO PROCESOWE PODEJRZANEGO (OSKARŻONEGO) I JEGO PRAWA W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

Kodeks procedury karnej obowiązujący obecnie jest szczególnie wyczułony na prawa podejrzanego, określone w tym kodeksie bardzo szczegółowo, prawa, które mają go chronić przed ewentualnymi szykanami i bezprawiem ze strony organów śledczych i policji.

Niektóre z tych praw zostały podniesione w kodeksie do rangi zasad podstawowych procesu karnego i umieszczone w rozdziale pierwszym, traktującym o tych zasadach procesowych.

Jedną z takich zasad jest zasada poinformowania podejrzanego już przed pierwszym jego przesłuchaniem o stawianych mu zarzutach i motywach oskarżenia. Należy w miarę możliwości wyjaśnić wszystkie stawiane mu zarzuty i dowody, które go obciążają, oraz przedstawić mu wszystkie okoliczności i dowody, które dla jego obrony są korzystne (art. 4 k.p.k.).

Dalej — zasada zakazu wymuszania na podejrzanym przyznania się do czynu i składania jakichkolwiek deklaracji w czasie postępowania karnego. Ustawodawca wyraźnie podkreśla, że wymuszanie takie jest karalne (art. 6 k.p.k.).

Następnie — zasada przedstawiania przez podejrzanego swojej własnej obrony oraz zasada korzystania z pomocy zwodowej obrońcy, wybranego przez podejrzanego (oskarżonego) spośród adwokatów. W razie nieustanowienia obrońcy przez oskarżonego sąd obowiązany jest sam ustanowić obrońcę w wypadkach określonych przez kodeks. Należy również przyznać oskarżonemu czas konieczny na przygotowanie obrony (art. 7 k.p.k.).

Z kolei — zasada wyrażona w art. 8 k.p.k. statuuje prawo osoby niesłusznie skazanej lub niesłusznie przewencyjnie aresztowanej do uzyskania odszkodowania od Skarbu Państwa.

Wreszcie — powszechnie wprowadzona do kodeksów postępowania karnego zasada domniemania niewinności, wyrażona w art. 3 k.p.k.

Przed pierwszym przesłuchaniem sędziego śledczego jest obowiązany poinformować podejrzanego o stawianych mu zarzutach i o dowodach, na których te zarzuty są oparte. Jest on obowiązany pouczyć podejrzanego, że nie musi się on bronić i odpowiadać na stawiane mu pytania.

Sędziemu śledczemu, jak już była o tym mowa wyżej, ma pouczyć podejrzanego przed tym pierwszym przesłuchaniem o przysługującym mu prawie przybrania sobie obrońcy, który musi być obecny w czasie przesłuchania. Zgodnie z postanowieniami kodeksu, podejrzanemu nie może być przesłuchiwany w nieobecności obrońcy, chyba że:

- a) podejrzany zrezygnował z tego prawa,
- b) obrońca poinformowany o przesłuchaniu nie stawiał się, by być obecnym w czasie przesłuchania,
- c) podejrzany nie zapewnił sobie udziału obrońcy w przesłuchaniu w ciągu 24 godzin od chwili zawiadomienia go o tym prawie.

Konsekwencje procesowe naruszenia przez sędziego śledczego tych bardzo rygorystycznych przepisów są poważne. W razie więc niepouczenia podejrzanego o prawie odmowy zeznań i o prawie przybrania przezeń obrońcy, dokonania przesłuchania w nieobecności obrońcy, pouczenia podejrzanego o przysługujących mu tych prawach dopiero po przesłuchaniu go — wyjaśnienia podejrzanego nie mogą być podstawą wyroku, a sędzia śledczy, z urzędu lub na wniosek strony, obowiązany jest wydać postanowienie unieważniające protokoły wyjaśnień podejrzanego i wyłączyć je z akt sprawy. Protokoły takie muszą być umieszczone w specjalnej, zamkniętej kopercie i przechowywane oddzielnie od akt sprawy, nie mogą więc one być użytkowane w dalszym postępowaniu. Jeżeli trybunał ustali w późniejszym postępowaniu, że sędzia śledczy nie unieważnił takiego protokołu, sam to uczyni z urzędu lub na wniosek strony. Jeżeli mimo tych wyraźnych przepisów kodeksu złożone w powyższy sposób wyjaśnienia podejrzanego i protokoły tych wyjaśnień zostaną użytkowane przez sąd, wyrok taki będzie mógł być skutecznie zaskarżony przez strony przed sądem II instancji.

Jak już była o tym mowa, podejrzany ma obecnie prawo korzystania — już w toku postępowania przygotowawczego — z pomocy obrońcy, którego sytuacja prawna w czasie śledztwa została od czasu reformy z 1967 r. znacznie polepszona. Może więc obrońca asystować przy przesłuchaniu podejrzanego nie tylko wtedy, gdy przesłuchanie ma miejsce w czasie trwającego śledztwa, ale także wtedy, gdy sędzia śledczy dokonuje przesłuchania podejrzanego przed wszczęciem śledztwa.

Obrońca ma prawo dostępu do akt sprawy i zaznajamiania się z ich treścią w każdym stadium śledztwa (art. 72 k.p.k.).

Bardzo ważne dla obrony podejrzanego aresztowanego prawo swobodnego porozumiewania się z obrońcą nie zostało przez reformę z 1967 r. korzystnie — z punktu widzenia praw podejrzanego — rozwiązane.

W art. 73 przyznaje się wprawdzie podejrzanemu aresztowanemu prawo korespondowania i komunikowania się z obrońcą, ale jednocześnie uprawnienia te zostają znacznie ograniczone. Sędzia śledczy może więc zarządzić, że korespondencja adresowana przez podejrzanego do jego obrońcy lub kierowana przez obrońcę do podejrzanego będzie doręczana adresatom po uprzedniej cenzurze albo wcale nie doręczana, a osobiste porozumiewanie się podejrzanego z obrońcą może mieć miejsce tylko w obecności sędziego śledczego lub wyznaczonego przez niego urzędnika. Prawo całkowicie swobodnego porozumiewania się podejrzanego aresztowanego z obrońcą, bez jakiegokolwiek kontroli ze strony organów śledczych, przysługuje dopiero po ukończeniu śledztwa lub sporządzeniu aktu oskarżenia⁴.

Takie właśnie uregulowanie tej sprawy uznać należy za daleko idące ograniczenie praw oskarżonego, które razi na tle liberalnej bardzo reformy z roku 1967.

⁴ Podobne rozwiązanie przyjmuje i nasz k.p.k.

VII. AKT OSKARŻENIA

1. Ostatnią fazą postępowania przygotowawczego jest według systematyki jugosłowiańskiego kodeksu procedury karnej sporządzenie aktu oskarżenia.

Postępowanie przed sądem może być wszczęte tylko na podstawie aktu oskarżenia prokuratora lub pokrzywdzonego działającego w charakterze oskarżyciela. Prokurator sporządza akt oskarżenia po ukończonym śledztwie, jak również w razie powzięcia przezeń decyzji nieprzeprowadzenia śledztwa i oskarżenia danej osoby tylko na podstawie posiadanych już przez prokuratora dowodów stwierdzających fakt popełnienia przestępstwa i dających podstawę do wniesienia aktu oskarżenia, który nie odbiega — jeżeli chodzi o formalne wymagania — od ogólnie przyjętych.

Jeżeli oskarżony znajduje się na wolności, można w akcie oskarżenia zgłosić wniosek o jego prewencyjne aresztowanie, a w stosunku do oskarżonego już aresztowanego można wносить o wypuszczenie go na wolność.

Akt oskarżenia przesyła się do właściwego sądu departamentalnego lub komunalnego (zależnie od właściwości) w tylu egzemplarzach, ilu jest oskarżonych, plus jeden egzemplarz dla sądu. Po otrzymaniu aktu oskarżenia prezydent izby karnej sądu bada akt oskarżenia pod względem formalnym i jeśli nie odpowiada on przepisom art. 241 k.p.k., zwraca akt oskarżenia oskarżycielowi, zobowiązując go do usunięcia braków w ciągu 3 dni (na wniosek oskarżyciela termin ten może być przez izbę karną przedłużony). Jeżeli pokrzywdzony działający w charakterze oskarżyciela albo powód cywilny nie dochowa tego terminu (3 dni), będzie uważany za odstępującego od ścigania i wówczas wydaje się decyzję o umorzeniu postępowania w sprawie.

W wypadku gdy akt oskarżenia nie zawiera wniosków o wypuszczenie na wolność prewencyjnie aresztowanego, sąd z urzędu obowiązany jest rozpatrzyć w ciągu 3 dni kwestię ewentualnego wypuszczenia oskarżonego na wolność, a następnie wyda postanowienie albo uchylające areszt prewencyjny, albo też utrzymujące go w mocy. Od tej decyzji przysługuje odwołanie, które jednak nie wstrzymuje jej wykonania (art. 244 k.p.k.).

Akt oskarżenia powinien być doręczony oskarżonemu pozostającemu na wolności bezzwłocznie, a pozostającemu w areszcie prewencyjnym — w ciągu 24 godzin. W razie zarządzenia przez sąd zastosowania prewencyjnego aresztu w stosunku do oskarżonego, akt oskarżenia wraz z postanowieniem o aresztowaniu doręcza się oskarżonemu w chwili przywrócenia go wolności.

Sąd zarządza również przeniesienie oskarżonego do więzienia przy sądzie departamentalnym, jeżeli przebywał on w innym więzieniu.

2. Opozycja (sprzeciw) przeciwko aktowi oskarżenia.

Oskarżony ma prawo złożyć przeciwko aktowi oskarżenia opozycję (sprzeciw) w ciągu trzech dni od chwili doręczenia mu go. Sąd doręczając oskarżonemu akt oskarżenia poucza go o tym prawie. Obrońca oskarżonego może również złożyć opozycję bez specjalnego upoważnienia go przez oskarżonego, ale nie wbrew jego woli.

Opozycja może być złożona we właściwym sądzie departamentalnym pisemnie lub ustnie do protokołu bądź też w najbliższym sądzie komunalnym. Prezydent izby karnej sądu, przed którym ma się odbyć rozprawa główna, odrzuci opozycję postanowieniem, jeżeli została ona złożona po terminie lub przez osobę nieupoważnioną. Decyzja taka może być zaskarżona odwołaniem (rekursem). W razie nieodrzczenia opozycji przez prezydenta przekazuje on ją wraz z aktami sprawy izbie karnej sądu, która zadecyduje o tej opozycji na posiedzeniu po wysłuchaniu prokuratora w sprawach ściganych z urzędu.

Jeżeli izba karna sądu departamentalnego nie odrzuci opozycji z tej racji, że jest spóźniona lub niedopuszczalna, przystępuje do kontroli aktu oskarżenia. Jeżeli stwierdzone zostaną błędy i braki w akcie oskarżenia lub w samym postępowaniu przygotowawczym albo jeżeli zachodzi potrzeba wyjaśnienia jeszcze różnych okoliczności, sąd zwraca akt oskarżenia oskarżycielowi w celu jego uzupełnienia. W ciągu 3 dni oskarżyciel jest obowiązany przedstawić sądowi poprawiony i uzupełniony akt oskarżenia albo wystąpić z wnioskiem o uzupełnienie śledztwa. W czasie tej kontroli aktu oskarżenia sąd może się uznać za niewłaściwy i przekazać sprawę wraz z aktami sądowi właściwemu, może też po stwierdzeniu, że akta sprawy zawierają protokoły czynności wykonanych z pogwałceniem przepisów prawnych, na których sąd oprzeć się nie może, zarządzić wyłączenie ich z akt sprawy.

W czasie tej merytorycznej kontroli aktu oskarżenia, która może mieć miejsce tylko w razie założenia opozycji przeciwko aktowi oskarżenia przez oskarżonego lub jego obrońcę, izba sądu departamentalnego może prócz wyżej wymienionych decyzji powziąć także postanowienie, że akt oskarżenia nie powinien być sporządzony, i w konsekwencji umorzyć postępowanie w sprawie, jeśli stwierdzi, że:

- 1) czyn będący przedmiotem aktu oskarżenia nie jest przestępstwem;
- 2) istnieją okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną oskarżonego i że stosowanie środków zabezpieczających nie może wchodzić w rachubę;
- 3) brak dostatecznych dowodów, które by uzasadniały podejrzenie, iż oskarżony dopuścił się zarzucanych mu przestępstw;
- 4) istnieją okoliczności wyłączające ściganie karne (dodatnie i ujemne przesłanki procesowe).

W razie stwierdzenia, że nie ma podstaw do wydania wymienionych wyżej decyzji, sąd odrzuca opozycję, jako nieuzasadnioną. Wszystkie decyzje sądu wydane w kwestii opozycji przeciwko aktowi oskarżenia powinny być tak uzasadnione, żeby nie przesądzały rozwiązania zagadnień, które dopiero będą przedmiotem rozważań na rozprawie głównej.

Oskarżycielowi przysługuje prawo rekursu (odwołania) od tych decyzji sądu departamentalnego, których treścią jest umorzenie postępowania i uchylenie aktu oskarżenia. Wszystkie inne decyzje dotyczące opozycji nie podlegają zaskarżeniu.

VIII. WNIOSKI KOŃCOWE

Ten krótki przegląd przebiegu postępowania przygotowawczego w jugosłowiańskim procesie karnym pozwala nam scharakteryzować karne ustawodawstwo procesowe Jugosławii jako postępowe i liberalne, uwzględniające — można by powiedzieć — w maksymalny sposób prawa oskarżonego do obrony i gwarantujące możliwość realizacji tych praw.

Jeżeli nadto uwzględni się fakt przyznania szeroko rozbudowanych praw pokrzywdzonemu (szczegółowe omówienie tych uprawnień pominięto w artykule), który może wystąpić w procesie karnym jako oskarżyciel i powód cywilny i ma prawo wystąpienia z wnioskiem do sędziego śledczego o wszczęcie śledztwa w sprawach publicznoskargowych i sporządzenie aktu oskarżenia, gdyby prokurator nie podjął ścigania lub od ścigania odstąpił — to wypadnie uznać, że ustawodawca jugosłowiański potrafił stworzyć właściwą równowagę między prawami obywateli a uprawnieniami władzy państwowej powołanej do ścigania przestępstw. Zdołał on bowiem istniejący wciąż konflikt między interesami wymiaru sprawiedliwości a interesem oskarżonego rozwiązać kompromisowo, dbając zarówno o zapewnienie oskarżonemu realizacji jego praw do obrony, jak i o realizację zasadniczego celu procesu karnego, którym jest wykrycie i ustalenie prawdy obiektywnej, będącej podstawą każdego sprawiedliwego wyroku.

LISTY DO REDAKCJI

Warszawa, dnia 19 listopada 1973 r

Do
Komitetu Redakcyjnego „PALESTRY”

W numerze 10 z 1973 r. „Palestry” ukazała się polemika Z. Dody pt. „O nadzwyczajnej rewizji i nadzwyczajnych metodach krytyki” z notką ze strony Redakcji, uznającą polemikę w tym względzie za wyczerpaną i zamykającą dyskusję. Z uwagi jednak na to, że — abstrahując od formy odbiegającej od przyjętej w naukowych dyskusjach — zawarte tam twierdzenia niezgodne są z rzeczywistością i mogą wprowadzać Czytelników w błąd, zmuszony jestem prosić o sprostowanie.

Pragnę stwierdzić, że:

a) stanowi wprowadzenie w błąd Czytelników twierdzenie (s. 84), że do poglądów Z. Dody w przedmiocie prawomocności jako warunku dopuszczalności wniesienia rewizji nadzwyczajnej merytorycznie się nie ustosunkowałem. Ustosunkowałem się w obszernym opracowaniu (NP nr 3/1971), do którego odwołałem się w recenzji pracy Z. Dody („Palestra” nr 5, s. 47). W związku z tym, że stanowiska w tej materii nie uległy co do meritum zmianie, nie miało sensu ich powtarzanie, i to w recenzji.